



Euroopan unionin
osarahoittama



Mansikka

SOTE-UUDISTUKSEN
VAIKUTUKSIA
MAASEUDULLA –
CASE RAUTALAMPI



RAUTALAMPI



Mansikka

Rautalampi on harvaan asuttua ja ydinmaaseutua – maakunnan reuna-alue

Asukasluku 2938 vuonna 2024

Taajama-aste 48,6 % → asukkaista yli puolet haja-asutusalueella

65- vuotta täyttäneiden osuus 37,1 % väestöstä → haja-asutusalueella asuu heistä 35,9 % - eläkkeensaajia kokonaisuudessaan väestöstä lähes 50 %

Palvelutarve ja sairastavuus korkeita

Välimatkat kuntakeskuksesta Suonenjoelle 21 km ja Kuopioon 70 km → julkinen liikenne heikko tai haja-asutusalueelta ei ole lainkaan, taksien saatavuus heikko, paljon autottomia

Verkkoyhteydet paikoin todella huonot (puhelin ja netti)



TAUSTA

- Keväällä 2024 Pohjois-Savon hyvinvointialueella valmisteltiin päätösesitystä palveluverkkouudistuksesta
- Palveluverkon osalta oli kolme eri skenaariota: laaja, maltillinen, suppea → esitys herätti suurta huolta kunnan viranhaltijoissa ja luottamushenkilöissä, yrittäjissä, yhdistystoimijoissa sekä asukkaissa
- Pahin skenaario oli, että Rautalamille jää vain osa-aikainen hyvinvointipiste ja palvelut siirtyvät muualle – vain etäpalveluja saatavissa
- Päätettiin toteuttaa maaseutuvaikutusten arviointi



HVA PÄÄTÖSESITYKSESTÄ 29.5.2024

OSA-AIKAINEN SOSIAALI- JA TERVEYSASEMA

- Avoinna 1 – 5 päivää/viikko – ei välttämättä toimi nykyisellä terveysasemalla
- Useat palveluntuottajat käyttävät samoja tiloja
- Työntekijät tulevat muualta (sote-keskus tai laaja sote asema)

Palveluvalikoima

- Kiireettömiä ajanvarausvastaanottoja – osa etäpalveluna
- Osa-aikaisia näytteenottopalveluja ajanvarauksella
- Suun terv.huollon palveluja liikkuvina tai pop up
- Työikäisten sos.palveluja konsultaationa, perhe- ja vammaispalveluja, ikääntyneiden palveluja

Sote-asema täydentää kuntien, kolmannen sektorin ja yritysten tuottamia palveluja

Toimii mahdollisesti samoissa tiloissa kuntien, paikallisten järjestö-, seurakunta- ja yritystoimijoiden kanssa.



MVA TYÖPAJA – TOUKOKUU 2024

- Työpajan järjestäjinä Rautalammin kunta, maaseutupolitiikan HYMY –verkosto/UEF (Mari Kattilakoski, Pasi Saukkonen), Kehittämisyhdistys Mansikka ry – tietolähteenä lisäksi maaseutupolitiikan TUUMA –verkosto/Vaasan yliopisto (Heli Siirilä)
- ARVIOINNIN KOHTEENA:
HVA TOIMINNAN/TOIMENPITEIDEN SEKÄ PALVELUVERKKOSUUNNITELMAN
VAIKUTUKSET:
 - PAIKALLISEEN ELINVOIMAAN
 - PALVELUIHIN: SOTE, KUNTA, YRITYKSET, YHDISTYKSET
 - OSALLISUUTEEN



ELINVOIMA

- HVA palvelu-uudistus jatkanut palveluiden keskittämistä pois maaseudulta
 - hyvät paikalliset toimintamallit vaarassa tai ovat jo joutuneet ”romukoppaan”
- Yhteistyö yritysten kanssa olematonta – aito markkinavuoropuhelu puuttui
- Keskustelu kunnan tilojen hyödyntämisestä ja yhteistyöstä puuttui
- Paljon huolta ja kysymyksiä:
 - Yritysten kannattavuus ja uusien perustaminen, osaavan työvoiman saatavuus jatkossa yrityksiin, palvelujen vähenemisen vaikutukset, apteekin toiminnan jatkuvuus, lukion tulevaisuus (opiskelijoista suuri osa muualta), monipaikkaisten palvelut, kuljetuspalvelujen riittävyys (sivukylistä ei julkista liikennettä, taksien riittävyys ollut jo heikkoa)....
 - **Vaikutukset kunnan pito- ja vetovoimaan → vaikutukset koko maakuntaan?**



PALVELUT

- Julkisen liikenteen puuttuminen ja taksien saatavuus ollut jo ongelma
 - ➔ vaikutuksia mm. päivystykseen pääsemisessä, apuvälineiden saamisessa ja muiden keskitettyjen palvelujen saatavuudessa (autottomat, ikäihmiset...)
- Lähipalveluja oli jo keskitetty/karsittu: kotihoito ja ikäihmisten kotiin viettävät palvelut (mm. ruoka, pesula, kauppa-asiointi...), sosiaalipalvelut, kouluterveydenhuolto, monipaikkaisten palvelujen puuttuminen, osa päivystyspalveluista toisella paikkakunnalla...
- HVA oli pyytänyt vapaaehtoisvoimin toimivilta yhdistyksiltä tarjouksia mm. ikäihmisten pesupalveluista ja pesulapalveluista
- Tietoa palveluista, palvelunumeroista, aukioloajoista ei saatavilla tai "hävinnyt" nettisivujen syöveriin – ei viestintää palveluista



OSALLISUUS

➤ **Tieto-osallisuus:**

- ❖ Tiedon saamisessa suuria haasteita – paljon ihmisiä sähköisen tiedon ulkopuolella
- ❖ Ei vuorovaikutusta tai toimijoiden/asukkaiden kanssa vuoropuhelua
- ❖ Lähellä.fi –alusta: pienet maaseudun yhdistykset eivät kykene ylläpitämään tietoja

➤ **Suunnitteluosallisuus:**

- ❖ Asukkaiden osallistuminen omien palvelujensa suunnitteluun vähäistä tai sitä ei lainkaan → ei neuvontaa palveluista ja palvelujen saatavuudesta (tai ei ainakaan tietoa siitä)

➤ **Päätöksenteko-osallisuus:**

- ❖ Suurin osa asukkaista jää päätöksenteko-osallisuuden ulkopuolelle

- **Toimintaosallisuus:** hyvinvointialueelta puuttuu paikallistuntemus → hyvät käytännöt hävisivät palveluverkkouudistuksissa – esim. yhteys ulkoiluystäviin ja vapaa-ehtoiseihin saattajiin



OSALLISTUJAT

Työpajaan osallistui kunnan viranhaltijoita ja luottamushenkilöitä, yrittäjiä, yhdistystoimijoita sekä yksittäisiä asukkaita

Kutsu lähetettiin HVA:n luottamushenkilöille sekä viranhaltijajohdolle → **vain** aluehallituksen puheenjohtaja saapui paikalle

Työpajaa fasilitoivat Mansikka ry:n työntekijät sekä yksi alueen aluevaltuutettu

UEFin tutkijat olivat työpajassa tekemässä huomioita



RAPORTTI

- Arvioinnin yhteydessä osallistujat tekivät suosituksia ja esittivät ratkaisuehdotuksia tilanteen korjaamiseksi
- Arvioinneista, suosituksista ja ratkaisuehdotuksista kirjoitettiin raportti ja se lähetettiin kaikille aluevaltuutetuille ja koko HVA johdolle
- **Yksikään luottamushenkilö tai viranhaltija ei kommentoinut**
 - Rautalammillla ei havaittu mitään muutoksia
 - Asukkaiden hätä ja kunnan viranhaltijoiden huoli tilanteesta oli suuri – etenkin sosiaalipalvelujen tilanne oli huono



“SOTE-KAPINA”

LEADER
Mansikka

- Kevään 2024 käynnistyi “Osallisuus kuuluu kaikille” – hanke: työryhmässä viranhaltijoita, yhdistys- ja vapaaehtoistoimijoita
- Työryhmä päätti hankkeen toimenpiteenä käynnistää “Sote-kapinan” toteutuksen
 - ✓ Idea: aluevaalipaneelin järjestäminen uudella tavalla
 - ✓ Asukkaiden haastattelu ja tarinoiden kirjoittaminen
 - ✓ Kumppaniksi Tarinateatteri SisäValo → käsikirjoitus ja dramatisointi sekä tarinoiden esittäminen teemoittain (sosiaalipalvelut, terveyspalvelut, palvelujen saavutettavuus)
 - ✓ Panelistit eri puolueista – tarinoiden pohjalta kysymykset
 - ✓ Asukkaiden kokemukset ja huoli saatiin näkyväksi
 - ✓ Case-kortti: <https://mansikkary.fi/lue-hankkeista/osallisuus-kuuluu-kaikille-osku/>



TARINAT JA TILANNE

LEADER

Mansikka

SOSIAALIPALVELUT

- ✓ sosiaalityöntekijöiden tavoitettavuus: ei yhteystietoja, etenkin toimeentuloasioihin ja elämän haasteisiin akuutin avun tarve, neuvonta, → kunnassakaan ei yhteystietoja
- ✓ huolikirje hyvinvointialueen toiminnasta
- ✓ ikäihmisten päivätoiminnan ja kauppa-asiointiavun loppuminen
- ✓ ateriapalvelut: ennen joka päivä lämmin ateria, nyt 2 krt/vko pakaste – tuodaan toiselta paikkakunnalta → ei mikroaaltouuneja/osaamista käyttää
- ✓ yhdistys-caset (SPR: ystävä- ja saattajapalvelu) → koulutettuja ystäviä on, ei koordinointia

TERVEYSPALVELUT (tyytyväisyys Rautalammin omalääkäristä)

- ✓ kouluterveydenhuolto: heikentynyt, terv.hoitaja ei saa antaa ensiapua, tehtäviä opettajille
- ✓ hammaslääkäri (useampi tarina): kokonaiskoordinaation puute, aikoja ei saa omalta paikkakunnalta – hammaslääkäriin käyntiin ei saa Kela-taksia, päivystykseen ei pääse, kun ei kyytiä...
- ✓ kuvantamispalvelut siirtyneet entistä kauemmas: Varkaus tai Iisalmi



TARINAT JA TILANNE

LEADER

Mansikka

PALVELUJEN SAAVUTETTAVUUS

- ✓ informaation ja kokonaisuuden koordinaation puute → tekonivelleikkauksen siirto hammashoitajien takia yli vuodella
- ✓ ambulanssi kokemukset: ambulanssi ei saa ottaa kyytiin → seurauksena mm. aivoinfarkti ja halvaantuminen tai kehoitus ajaa päivystykseen omalla autolla...
- ✓ Kela-kyyti:
 - Kela-navigaattori johti eksyksiin, myöhästyminen vastaanotolta (operoivat Taksi Helsinki ja Joensuun Taksi)
 - Kela-taksi ei tule paikalle, inva-taksin sijaan tulee tavallinen taksi
 - Päivystykseen saa ajan toiselle paikkakunnalle, mutta Kela-taksia ei saa niin nopeasti → aiheuttanut poismuuttoa pitkäaikaissairaanhoidon kohdalla
- ✓ tiedon saatavuus ja löydettävyys → kunnassakaan ei tietoa



TULEVAISUUS MAASEUDULLA????

- ❑ Palvelujen karsiminen ja keskittäminen jatkuu – terveysasemien palvelut vähenevät edelleen (laboratorio, kuvantaminen, vastaanottopalvelut, päivystys...) → vaikutukset yritysten ja apteekkien toimintaan, asumisen edellytyksiin???
- ❑ Työntekijöiden johtaminen ja työn koordinointi on keskitetty – paikallistuntemus puuttuu
- ❑ Soldex –tutkimushanke (apulaisprofessori Elisa Tiilikainen): ikäihmisten kohdalla inhimilliset tarpeet jäävät terveydellisten perusteiden varjoon – mahdollisimman harvoin ja vähän kohtaamisia → ”ratkaisuna tarjotaan digitalisaatiota, että mahdollisimman moni olisi kodissaan vielä enemmän yksin” (Savon Sanomat 21.8.2025)
- ❑ Digitaaliset palvelut eivät ratkaisu: ei yhteyksiä, ei laitteita, ei osaamista, ei tietoturvaa
- ❑ **HVAn visio: ”Sote-asema täydentää kuntien, kolmannen sektorin ja yritysten tuottamia palveluja” – ei ole realistinen: kunnissa ei resursseja, vapaaehtoisvoimin ei palveluja tuoteta → toiminnan koordinaatio puuttuu**



RATKAISUJA?



Mansikka

- ☐ Tutkimus: monitieteellistä tutkimusta tarvitaan, jotta saadaan tietoa ja oikeanlainen tilanne kuva
- ☐ Paikalliset resurssit ja aluetuntemus tulisi ottaa käyttöön → taloudelliset vaikutukset?
- ☐ Paikallisia ratkaisuja ja paikallisia kumppanuuksia
- ☐ Maaseutuvaikutusten arviointi käyttöön kaikilla tasoilla
- ☐ Kokonaisturvallisuus: **arjen turva, turvallisuuden tunne**, tieto, palvelujen saavutettavuus ja saatavuus, kriisitilanteet, huoltovarmuus...
- ☐ Uudet palveluratkaisut – edellytykset palvelujen tuottamiselle ja saamiselle (esim. digitalisaatio, liikkuvat palvelut)
- ☐ Monikanavainen viestintä – tiedon saamisen varmistus!!!!!!!!!!



YHTEYSTIEDOT

Seija Korhonen

Puh. 050 5678 728

seija.korhonen@mansikkary.fi

www.mansikkary.fi

